

Archeologisch bureauonderzoek

Plangebied Elzenhagen

Stadsdeel Noord

BO 12-111 Amsterdam 2012

Inhoud

Samenvatting	4
Inleiding	5
1 Administratieve gegevens plangebied	6
1.1 Administratieve gegevens	6
2 Wet- en regelgeving	7
2.1 Algemeen	7
2.2 Rijk	7
2.3 Provincie Noord-Holland	7
2.4 Gemeente Amsterdam	8
2.5 Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie	8
3 Historisch-topografische en archeologische inventarisatie	9
3.1 Geomorfologie en bodem	9
3.2 Historie algemeen	9
3.3 Historisch-topografische inventarisatie van het plangebied	10
3.3.1 Buikslotermeerpolder	10
3.3.2 Verstedelijking	10
3.4 Archeologische inventarisatie van het plangebied	12
3.4.1 Archeologische Monumentenkaart en Cultuurhistorische Waardenkaart	12
3.4.2 Vindplaatsen in de omgeving van het plangebied	12
3.4.3 Bodemopbouw	14
3.5 Conclusie: verwachtingsmodel	14
4 Archeologische verwachtingskaart	15
5 Archeologische beleidskaart	17
Conclusie	18
Bronnen	19
Appendix I: Beleidsvarianten, stroomschema	20

Samenvatting

Bureau Monumenten & Archeologie (BMA) heeft in opdracht van Dienst Ruimtelijke Ordening een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor het plangebied Elzenhagen. Dit is bedoeld om het cultuurhistorische verleden van het plangebied in kaart te brengen en daarmee een beeld te krijgen van de archeologische sporen die in de bodem aanwezig kunnen zijn. Een dergelijk bureauonderzoek past binnen de verplichting van gemeenten om conform de Monumentenwet beleid te ontwikkelen ten aanzien van het behoud cq. documentatie van die overblijfselen bij bouwontwikkeling.

Het bureauonderzoek gaat uit van een beknopt overzicht van de historisch-topografische ontwikkeling van de Buikslotermeer(polder) vanaf de middeleeuwen tot in de 20ste eeuw. Het historisch overzicht wordt aangevuld met archeologische informatie afkomstig van vindplaatsen in de directe omgeving van het plangebied. De historische en archeologische informatie over de ruimtelijk topografische ontwikkelingen is omgezet naar een beeld van archeologische verwachtingen.

De archeologische verwachtingskaart (p. 15-16) bestaat uit vier zones met een negatieve archeologische verwachting. Aan de hand hiervan is een archeologische beleidskaart opgesteld, waarin de beleidsregels en maatregelen voor de vereiste archeologische monumentenzorg zijn vastgelegd. De beleidskaart telt één beleidszone (p. 17). Hiervoor is gespecificeerd of en zo ja wanneer er archeologisch vervolgonderzoek in de planontwikkeling nodig is.

Voor het gehele plangebied geldt de wettelijke meldingsplicht. Dit houdt in dat ook in geval geen archeologisch vervolgonderzoek is vereist en toch bodemvondsten ouder dan vijftig jaar worden aangetroffen, dit aan Bureau Monumenten en Archeologie gemeld wordt zodat in overleg met de opdrachtgever maatregelen getroffen kunnen worden tot documentatie en berging van de vondsten.

Inleiding

In opdracht van Dienst Ruimtelijke Ordening heeft BMA een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd ten behoeve van het plangebied Elzenhagen, stadsdeel Noord.

Met het bureauonderzoek wordt een overzicht gegeven van bekende of verwachte archeologische waarden binnen het plangebied. Hierbij is gebruik gemaakt van historisch kaartmateriaal, relevante publicaties en archiefbronnen in samenhang met archeologische informatie over al bekende vindplaatsen in het plangebied. Deze informatie is samengevat in een archeologisch verwachtingsmodel op basis waarvan de beleidsregels voor erfgoedzorg worden vastgelegd ten behoeve van het bestemmingsplan.

In het bureauonderzoek komen het nationale, provinciale en gemeentelijke archeologiebeleid (hoofdstuk 2), de historische en archeologische achtergronden (hoofdstuk 3) en de archeologische verwachting van het plangebied (hoofdstuk 4) aan de orde, gekoppeld aan een beleidskaart (hoofdstuk 5) die inzichtelijk maakt of en in welke mate archeologische maatregelen binnen (toekomstige) planontwikkeling vereist zijn.

1 Administratieve gegevens plangebied

Het plangebied Elzenhagen wordt in het noorden begrensd door de Ringweg A10, in het oosten door de B. Merkelbachsingel en de Nieuwe Leeuwarderweg, in het zuiden door de Nieuwe Purmerweg en in het westen door de Buikslotermeerdijk.

1.1 Administratieve gegevens

Opdrachtgever Dienst Ruimtelijke Ordening
Contactpersoon Dhr. A. Wagemakers
Adres Postbus 2758
Postcode / plaats 1000 CT Amsterdam

Plangebied

Provincie	Noord-Holland	Gemeente	Amsterdam
Plaats	Amsterdam	Kaartblad	25 G
ARCHIS meldingsnr.	54380	ARCHIS afmeldingsnr.	43962
X-coördinaat N	124.135	Y-coördinaat N	491.305
X-coördinaat O	123.905	Y-coördinaat O	490.419
X-coördinaat Z	123.643	Y-coördinaat Z	490.083
X-coördinaat W	123.586	Y-coördinaat W	490.865

Locatie

2 Wet- en regelgeving

2.1 Algemeen

Het archeologische erfgoed bestaat uit voorwerpen en structuren die in de bodem bewaard zijn. Deze materiële overblijfselen vormen een onderdeel van onze leefomgeving. Het beleid voor het archeologisch erfgoed heeft dan ook veel raakvlak met dat van de ruimtelijke ordening. Voor optimale integratie van de archeologie in de ruimtelijke ordening heeft het rijk o.a. de Monumentenwet 1988 en de Wet ruimtelijke ordening aangepast.

2.2 Rijk

Om het bewustzijn van het Europese erfgoed te vergroten hebben de Europese ministers van Cultuur in 1992 het Verdrag van Valletta opgesteld (ook bekend als het Verdrag van Malta). Een van de voorwaarden om dit te bereiken is dat het Europese archeologische erfgoed voor toekomstige generaties beschikbaar blijft.

In Nederland wordt aan dit uitgangspunt invulling gegeven door behoud van archeologisch erfgoed in de bodem (*in situ*) tijdens de planontwikkeling mee te wegen. Als behoud in de bodem (bijvoorbeeld door middel van technische maatregelen of planaanpassing) geen optie is, dan worden archeologische resten opgegraven (behoud *ex situ*). De initiatiefnemer van een ruimtelijk plan, dat bodemverstoring tot gevolg heeft, is verantwoordelijk voor de planologische en de financiële inpassing van het archeologisch onderzoek.

In de Monumentenwet is een bepaling opgenomen dat in elk bestemmingsplan rekening moet worden gehouden met de in de grond aanwezige, dan wel te verwachten archeologische waarden.¹ Ook bevat de Monumentenwet een verplichting om toevalsvondsten te melden (de zgn. meldingsplicht).²

2.3 Provincie Noord-Holland

Als toetsingskader voor bestemmingsplannen en projectbesluiten gebruikt de provincie Noord-Holland de structuurvisie, de leidraad landschap en Cultuurhistorie en de Cultuur Historische Waardenkaart (CHW).³ Op grond van de Wro dienen gemeenten bij de vaststelling van bestemmingsplannen, projectbesluiten en beheersverordeningen de Provinciale Ruimtelijke Verordening Structuurvisie in acht te nemen. Op de CHW zijn o.a. archeologisch verwachtingsvolle gebieden opgenomen. De waardestellingen van de CHW zijn bedoeld als algemene indicaties die per specifiek plangebied nadere invulling en precisering nodig hebben. Naast de CHW beheert de provincie de Archeologische Monumentenkaart (AMK) van het rijk. Op de AMK staan de beschermde archeologische monumenten, de terreinen van zeer hoge en hoge archeologische waarde en de gebieden met een archeologische betekenis.

¹ Artikel 38a lid 1 van de gewijzigde Monumentenwet schrijft hierover dat *De gemeenteraad bij vaststelling van een bestemmingsplan als bedoeld in artikel 3.1 van de nieuwe Wet ruimtelijke ordening en bij de bestemming van de in het plan begrepen grond, rekening houdt met de in de grond aanwezige dan wel te verwachten monumenten.* Met 'monument' wordt hier een (onbeschermde) archeologisch monument bedoeld, ofwel *alle terreinen welke van algemeen belang zijn wegens hun schoonheid, hun betekenis voor de wetenschap of hun cultuurhistorische waarde* (art. 1 Monumentenwet).

² Artikel 53 van de gewijzigde monumentenwet 1988.

³ Provincie Noord-Holland, 2010.

2.4 Gemeente Amsterdam

De gemeente Amsterdam vindt het belangrijk dat archeologie vroegtijdig in ruimtelijke ordeningsprocessen wordt geïntegreerd.⁴ Hiermee worden twee doelen gediend. Ten eerste een efficiënte voortgang en kostenbeheersing van bouwprocessen. En ten tweede een kwalitatief goed en stadsbreed uniform beheer van het archeologische erfgoed.

Op basis van de resultaten uit het archeologisch bureauonderzoek wordt bepaald of in het bestemmingsplan regels met betrekking tot archeologie moeten worden opgenomen. De Monumentenwet biedt een tweetal mogelijkheden (artikelen 39-40) die BMA heeft uitgewerkt in de modelregels archeologie.

De bescherming van (verwachte) archeologische waarden in een bestemmingsplan wordt geregeld met een omgevingsgunning als bedoeld in artikel 2.1 lid 1 van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht. Aan een omgevingsvergunning zijn bouwregels verbonden: die bepalen dat in het belang van de archeologische monumentenzorg de aanvrager van een omgevingsvergunning een archeologisch rapport met selectiebesluit dient te overleggen. Daarnaast kan in het bestemmingsplan worden opgenomen dat een omgevingsvergunning moet worden aangevraagd voor het uitvoeren van aanlegwerkzaamheden.

Aan een omgevingsvergunning kunnen voorschriften worden verbonden. Dit houdt in dat aan de vergunning de verplichting wordt gekoppeld om technische maatregelen tot behoud te treffen, om de archeologische resten op te graven of om de werkzaamheden te laten begeleiden door een archeoloog.

De bouwregels en de omgevingsvergunning voor aanlegwerkzaamheden bevatten daarnaast uitzonderingen die duidelijk maken in welke gevallen archeologisch onderzoek niet nodig is. In Amsterdam gelden elf beleidsvarianten, zoals de uitzondering van archeologisch onderzoek bij bodemingrepen kleiner dan 10.000 m² of ondieper dan de 19de of 20ste eeuwse ophogingen (Appendix: beleidsvarianten). In de praktijk komen per plangebied meestal twee tot zes varianten voor.

2.5 Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie

Voor de uitvoering van archeologisch onderzoek is door het ministerie van OCW de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) opgesteld. De KNA gaat uit van een gefaseerde aanpak. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen een Bureauonderzoek, een Inventariserend Veldonderzoek, een Archeologische Opgraving (AO) en een Archeologische Begeleiding (Appendix: stroomschema).

Het inventariserend veldonderzoek is bedoeld om de resultaten van het bureauonderzoek te toetsen. Het geeft inzicht in de aanwezigheid en toestand van de archeologische overblijfselen in de bodem. Een opgraving wordt uitgevoerd wanneer er sprake is van een vindplaats met waardevolle archeologische resten. Een archeologische begeleiding houdt in dat de bouwingreep onder begeleiding van een archeoloog wordt uitgevoerd. Elke onderzoeksfase wordt afgesloten met een selectiebesluit. Hierin wordt vastgesteld welke delen van een plangebied in aanmerking komen voor verder archeologisch onderzoek of voor bescherming en welke delen van het plangebied worden vrijgegeven.

Voor archeologisch veldonderzoek is een Programma van Eisen (PvE) vereist. Hierin zijn de kwalitatieve randvoorwaarden en onderzoeksvragen voor het werk vastgelegd. Het vormt de basis voor verdere planning en kostenraming. Het laten opstellen ervan behoort tot de verantwoordelijkheid van de initiatiefnemer van het bouwplan.

⁴ BMA, 2005

3 Historisch-topografische en archeologische inventarisatie

3.1 Geomorfologie en bodem

Het huidige natuurlijke landschap in en om Amsterdam is in grote mate bepaald door de landschapsvorming in het Holoceen. Dat is de geologische periode na de laatste IJstijd (vanaf ca. 10.000 v. Chr.). Er heerste toen een gematigd klimaat waarin in enkele duizenden jaren grote pakketten veen groeiden in de kuststreek. Dit Hollandveen bevindt zich in de huidige ondergrond op gemiddeld 2 à 3 m ÷ NAP.

Het natuurlijke landschap werd vanwege grootschalige veenontginningen vanaf de 11de eeuw omgevormd tot een veenweidegebied. Aangezien de waterhuishouding een cruciale rol speelde bij de veenontginningen, begon tegelijkertijd de aanleg van het stelsel van (zee)dijken ter bescherming van het nieuwe bouw- en akkerland. Later, in de 17de en 18de eeuw, volgden de droogmakerijen waarbij grote watergebieden in Noord-Holland werden ingepolderd.

3.2 Historie algemeen

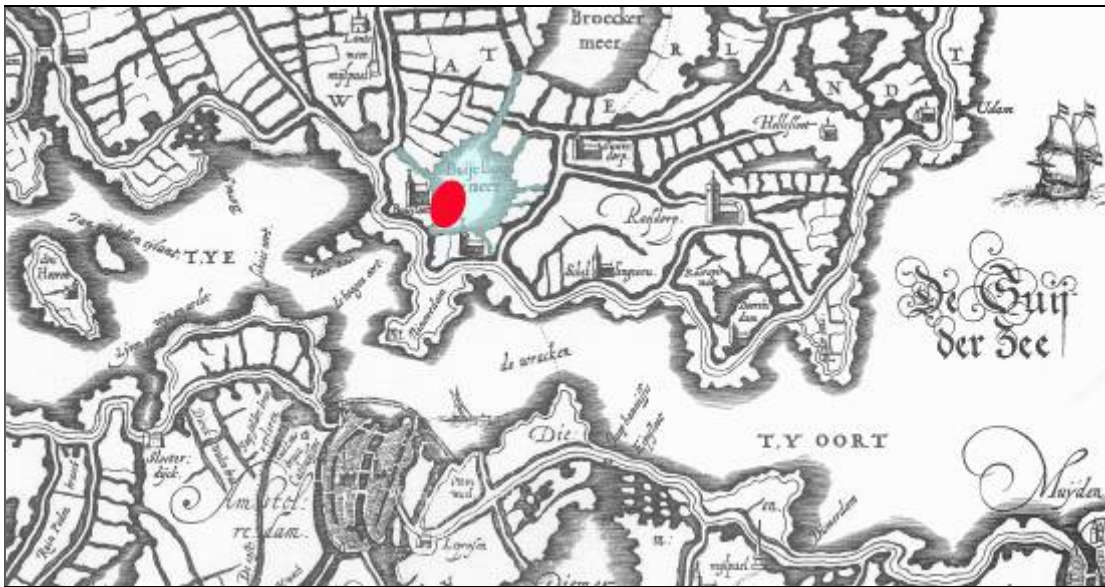
De vroegste sporen van menselijke bewoning of activiteiten binnen het gemeentelijk gebied van Amsterdam gaan dankzij recente vondsten in de Noord/Zuidlijn bouwputten op het Damrak en Rokin terug tot het late Neolithicum (ca. 2.400 v. Chr.). Ook rond de stad, op vooral de hoger gelegen strandwallen, zijn dergelijke oude vindplaatsen.

De oudste stedelijke bewoningssporen, voor zover nu archeologisch bekend, beginnen in de 12de eeuw en zijn teruggevonden aan de Nieuwendijk / Kalverstraat en de Warmoesstraat/Nes. Met de aanleg van de (Nieuwezijds en Oudezijds) burgwallen in de 14de eeuw startte het proces van stadsvorming. De stad had eerst een aarden omwalling als verdedigingswerk die in het laatste kwart van de 15de eeuw werd vervangen door een stenen stadsmuur. De laatmiddeleeuwse stad was omsloten door de huidige Singel aan de westkant en de Geldersekafe en Kloveniersburgwal aan de oostkant. In de periode 1585-1663 groeide de stad explosief door vier stadsuitbreidingen. Ten tijde van de Eerste Uitleg (1585-1586) verplaatste de stadsrand zich naar de huidige Herengracht en de Oudeschans. Bij de Tweede Uitleg (1592-1596) kwamen er vier nieuwe woon- en werkeilanden (Marken, Uilenburg, Rapenburg en Vlooienburg) aan de oostkant van de stad. In 1613 ontstond met de Derde Uitleg aan de westzijde van de stad de woon- en werkbuurt de Jordaan en het eerste deel van de grachtengordel tot aan de Leidsegracht. De vroeg 17de-eeuwse stad werd beschermd door een aarden wal met 11 bolwerken ontworpen naar de nieuwste fortificatieplannen uit Italië. Met de Vierde Uitleg van 1663 werd in de Gouden Eeuw het halfcirkelvormige stadsplan van Amsterdam voltooid. De nieuwe bakstenen stadswal kreeg in totaal 26 bolwerken en had een gracht in het tracé van de huidige Singelgracht. Het oostelijk deel van de grachtengordel werd aangelegd over de Amstel en aan het IJ kwamen de drie oostelijke haveneilanden Kattenburg, Wittenburg, Oostenburg.

De eerste woonwijken buiten de Singelgracht ontstonden naar aanleiding van het uitbreidingsplan Kalff in 1877, gevolgd door een tweede ring na annexatie van grote delen van de gemeenten Nieuwer-Amstel en Sloten in 1896. De 20ste-eeuwse groei van de stad valt uiteen in vier fasen. Tussen 1915 en 1940 werd in Noord, Oost, Zuid en West de Gordel 20-40 gebouwd. Deze wordt gevolgd door de naoorlogse tuinsteden in West, Buitenveldert en Noord, en in de jaren zestig en zeventig door het volbouwen van de Bijlmermeerpolder. Met IJburg borduurt de stad begin 21ste eeuw weer voort op het concept van vier eeuwen tevoren, het creëren van stedelijk areaal in en aan het IJ. Daarnaast wordt door de bouw van woningen binnen het bestaande stedelijk gebied ingezet op verdichting van de stad.

3.3 Historisch-topografische inventarisatie van het plangebied

Het plangebied ligt in de Buikslotermeerpolder, direct ten noorden van de Waterlandse Zeedijk, hier de Buiksloterdijk. In de vroege middeleeuwen was dit een uitgestrekt veengebied. Vanaf de late middeleeuwen (11de -12de eeuw) werd dit gebied ontgonnen. De veenontginningen leidden tot daling van het maaiveld, waardoor de nieuwe landerijen bloot kwamen te staan aan overstromingsgevaar. Gedurende diverse stormvloedden in de 12de en 13de eeuw gingen grote stukken veen verloren en trad een aanzienlijke verbreding van het IJ op. In deze periode is vermoedelijk ook het Buikslotermeer ontstaan. Het meer stond via de Slochter in verbinding met het noordelijker gelegen Broekermeer en via kleinere sloten met de omringende dorpen Buiksloot, Nieuwendam en Zunderdorp (afb. 2).

2 Het plangebied (rood) geprojecteerd op de historische kaart van Joost Johannes Beeldsnijder uit 1575.

3.3.1 Buikslotermeerpolder

Van de 17de tot in de 19de eeuw werden in Waterland een aantal meren drooggelegd. Het Buikslotermeer behoorde met onder meer de Beemster en het Broekermeer tot de vroegst ingepolderde meren van Waterland. Deze drooglegging werd tussen 1624 en 1628 op initiatief van Ransdorp, Zuiderwoude en Broek in Waterland uitgevoerd. Door drie watermolens werd het water op de ringvaart geloosd. In de nieuwe polder werden de Middenweg en Kruisweg aangelegd en het land werd in evenwijdige stroken verkaveld. Op een aantal van de nieuwe percelen werden boerderijen gebouwd (afb. 2). Andere drooggelegde meren, zoals de Beemster en de Wormer, hadden een kleibodem waardoor akkerbouw geschikt was. De Buikslotermeerpolder had veen als ondergrond, waardoor er alleen veeteelt kon plaatsvinden.⁵ Na de drooglegging is de Buikslotermeer nog eenmaal overstroomd, in 1916. Veel van de toenmalige bebouwing is hierdoor verwoest.

In het begin van de 19de eeuw vormde de Buikslotermeerpolder een strategisch onderdeel van de verdediging van Amsterdam. Aan de noordoostzijde van de polder waren posten en batterijen geplaatst. Maar deze stelling werd slecht onderhouden en raakte in verval. In de Stelling van Amsterdam (1880-1920) werden de posten niet opgenomen, omdat deze verdedigingslinie rond de stad daarvoor een te wijde straal had.⁶

⁵ Lutgert 1994, 37

⁶ Schmall 1987, 112-113

3 Het plangebied (rood) op de kaart van Nicolaes Visscher uit ca. 1700 (links) en op de kaart van Publieke Werken uit 1976. Op een kaart van PW uit 1961 is de situatie nog grotendeels hetzelfde als in 1700. In de daaropvolgende jaren wordt de Buikslotermeerpolder volgebouwd.

3.3.2 Verstedelijking

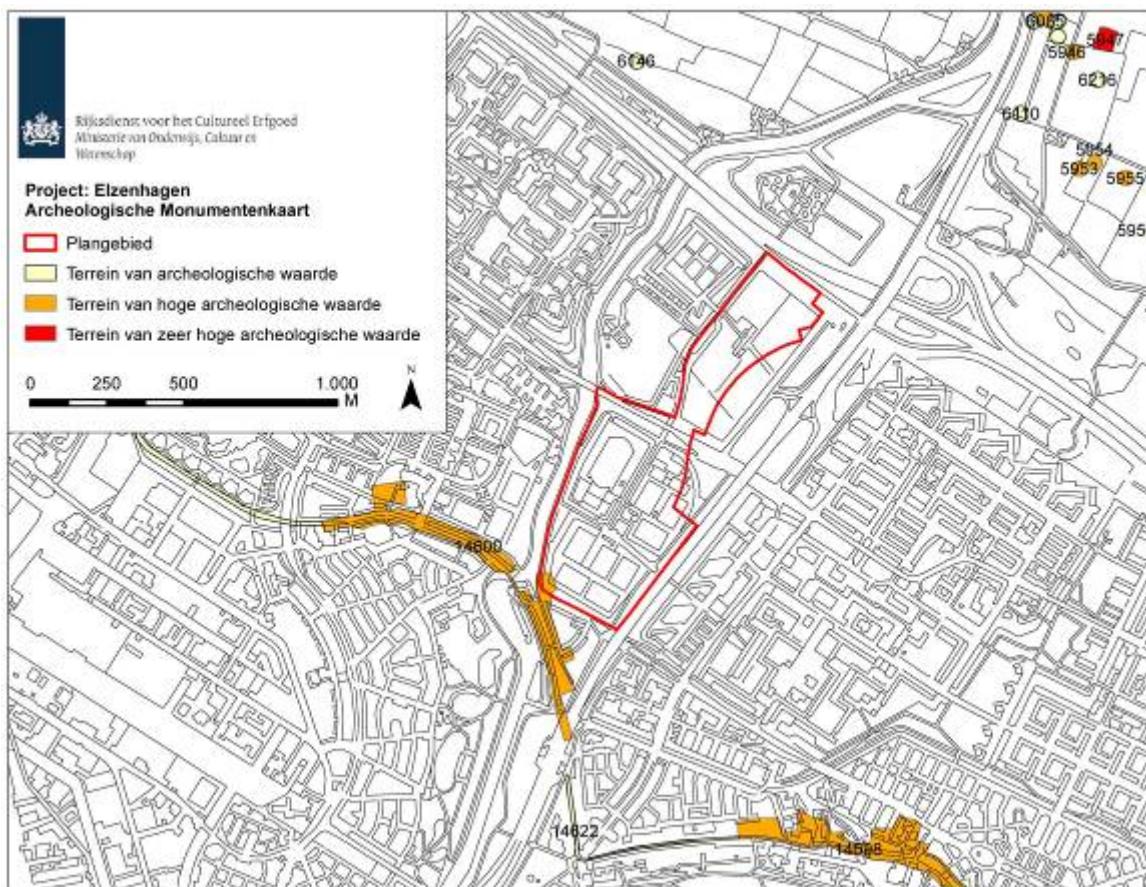
In 1921 werd de Buikslotermeerpolder samen met omliggende polders door Amsterdam ingelijfd ten behoeve van toekomstige stadsuitbreidingen. Van verstedelijking is dan nog geen sprake. Wel werd de Middenweg verbreed, verplaatst en omgedoopt tot Leeuwarderweg. Ook werden een aantal sportvelden en volkstuinterreinen aangelegd. Het voormalige meer was nog steeds een dunbevolkt gebied, met ongeveer evenveel bebouwing als in 1700 (afb. 3). In de jaren 1960 kwam hier verandering in. De polder werd op grote schaal bebouwd en daarmee verdween het oude landschap en de boerderijen. Op de kaart van Publieke Werken (PW) uit 1961 is de situatie uit 1700 nog te zien, terwijl op de kaart van PW uit 1976 het voormalige meer voor het grootste deel is bebouwd (afb. 3 rechts). Buikslotermeer werd met Nieuwendam-Noord en Banne Buiksloot één van de nieuwe woongebieden in Amsterdam Noord. Ten westen van de Leeuwarderweg werd de polder vooral ingericht met volkstuinten en sportterreinen, aan de oostzijde werden woningen gebouwd.⁷

⁷ Jansen 1965, 261

3.4 Archeologische inventarisatie van het plangebied

3.4.1 Archeologische Monumentenkaart en Cultuurhistorische Waardenkaart

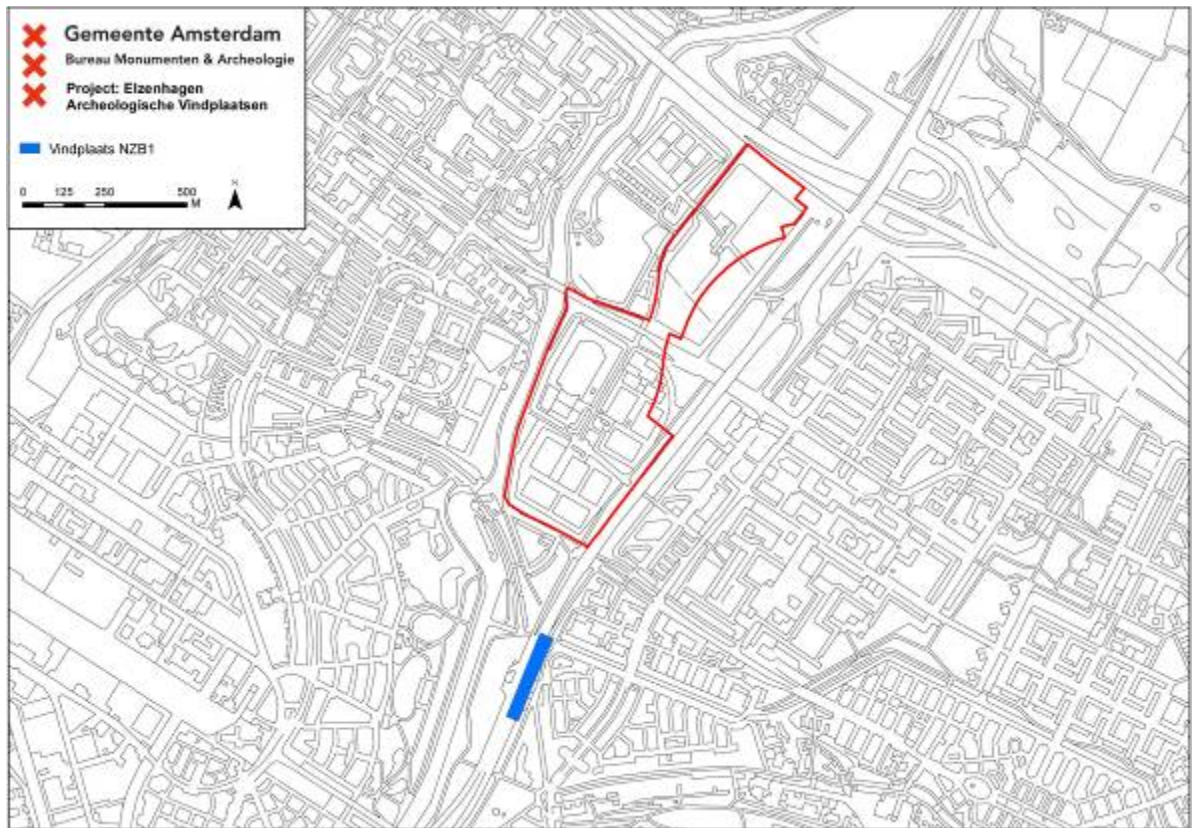
Binnen het plangebied zijn volgens de Archeologische Monumentenkaart (AMK) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed geen archeologische monumenten aangewezen. Ook is het gebied vrij van zones met een archeologische waardering (afb. 4). De Cultuurhistorische Waardenkaart van de Provincie Noord-Holland (CHW) komt overeen met het AMK-kaartbeeld. De verwachtingen op deze kaarten zijn algemeen van aard en dienen in het geval van bouwplanvorming nader te worden uitgewerkt. Een inhoudelijke en ruimtelijke specificatie van de archeologische verwachtingen volgt in het volgende hoofdstuk en is gebaseerd op de historisch-topografische analyse.

4 Het Plangebied Elzenhagen (rood omlind) op de Archeologische Monumenten Kaart (AMK, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, juli 2010). De Cultuurhistorische Waardenkaart van de Provincie Noord-Holland (CHW) komt overeen met het AMK-kaartbeeld

3.4.2 Vindplaatsen in de omgeving van het plangebied

In het plangebied is geen archeologisch veldonderzoek gedaan. Ook is in de Buikslotermeerpolder geen vindplaats bekend. Wel is direct ten zuiden van de Buikslotermeerpolder, in de Buiksloterdijk, een archeologische onderzoek uitgevoerd (afb. 5). Deze vindplaats wordt hieronder kort beschreven.

5 Het plangebied (rood omlijnd) en de vindplaats NZB1

Nieuwe Leeuwarderweg (NZB1)

Ten behoeve van de aanleg van de Noord/Zuidlijn werd in 2009 de Nieuwe Leeuwarderweg verlaagd. BMA heeft hier een Archeologische Begeleiding uitgevoerd, waarbij een doorsnede van de Buiksloterdijk in kaart kon worden gebracht.⁸

⁸ Gawronski 2010, 19

3.4.3 Bodemopbouw

Het maaiveld van de polder lag tot in de 20ste eeuw op ruim 4.5 m ÷ NAP.⁹ Uitgaande van de huidige maaiveldhoogte van tussen de 3 en 3,5 m ÷ NAP kunnen eventuele archeologische sporen of vondsten zich vanaf ca. 1 m onder het huidige maaiveld bevinden.

Het is aannemelijk dat de archeologische kwaliteit van de ondergrond in de plangebieden is aangetast door de ophoging en de aanleg van huidige bebouwing en infrastructuur. Daarbij zijn het oorspronkelijke maaiveld en de bijbehorende bodemopbouw waarschijnlijk verstoord.

3.5 Conclusie: verwachtingsmodel

Uitgaande van bovenstaande inventarisatie zijn binnen plangebied Elzenhagen materiële overblijfselen te verwachten die samenhangen met landgebruik en bewoning van de 17de tot in de 20ste eeuw. Met betrekking tot het voormalige poldergebied kunnen hier sporen van verkavelingsloten en losse vondsten verwacht worden. Deze sporen vertonen in de regel een wijde verspreiding en lage trefkans. Daarnaast kunnen resten van historische bebouwing worden verwacht. Ten aanzien van de archeologische kwaliteit van de ondergrond van het plangebied moet worden opgemerkt dat de 20ste-eeuwse bebouwing en recente ontwikkeling eventuele archeologische sporen kan hebben aangetast.

⁹ Kaarten Publieke Werken 1929, 1936

4 Archeologische verwachtingskaart

Op basis van de historisch-topografische inventarisatie (hoofdstuk 3) zijn binnen het plangebied Elzenhagen materiële overblijfselen te verwachten die samenhangen met de gebruiksgeschiedenis van de 17de tot in de 20ste eeuw. Dit leidt tot een verwachtingskaart van archeologische materiële neerslag voor het plangebied met vier verwachtingszones:

A. Bewoningszone Buikslotermeerpolder

Archeologische verwachting: geen

Betreft de zone van bewoning op en/of achter de ringdijk. De materiële neerslag betreft sporen van gebouwen, losse vondsten en afval. Vanwege de lange gebruikperiode en dichte verspreiding heeft deze zone in principe een hoge archeologische verwachting. Maar vanwege de grote mate van bodemverstoring, is de verwachting bijgesteld naar negatief.

B. Buikslotermeerdijk

Archeologische verwachting: geen

Het tracé van de ringdijk uit de eerste helft van de 17de eeuw. Hiervoor geldt een hoge archeologische verwachting vanwege losse vondsten, afval of sporen van de dijkstructuur die hier verwacht werden. Evenals bij zone A wordt deze verwachting bijgesteld naar negatief vanwege (sub)recente bodemverstoring.

C. Buikslotermeerpolder

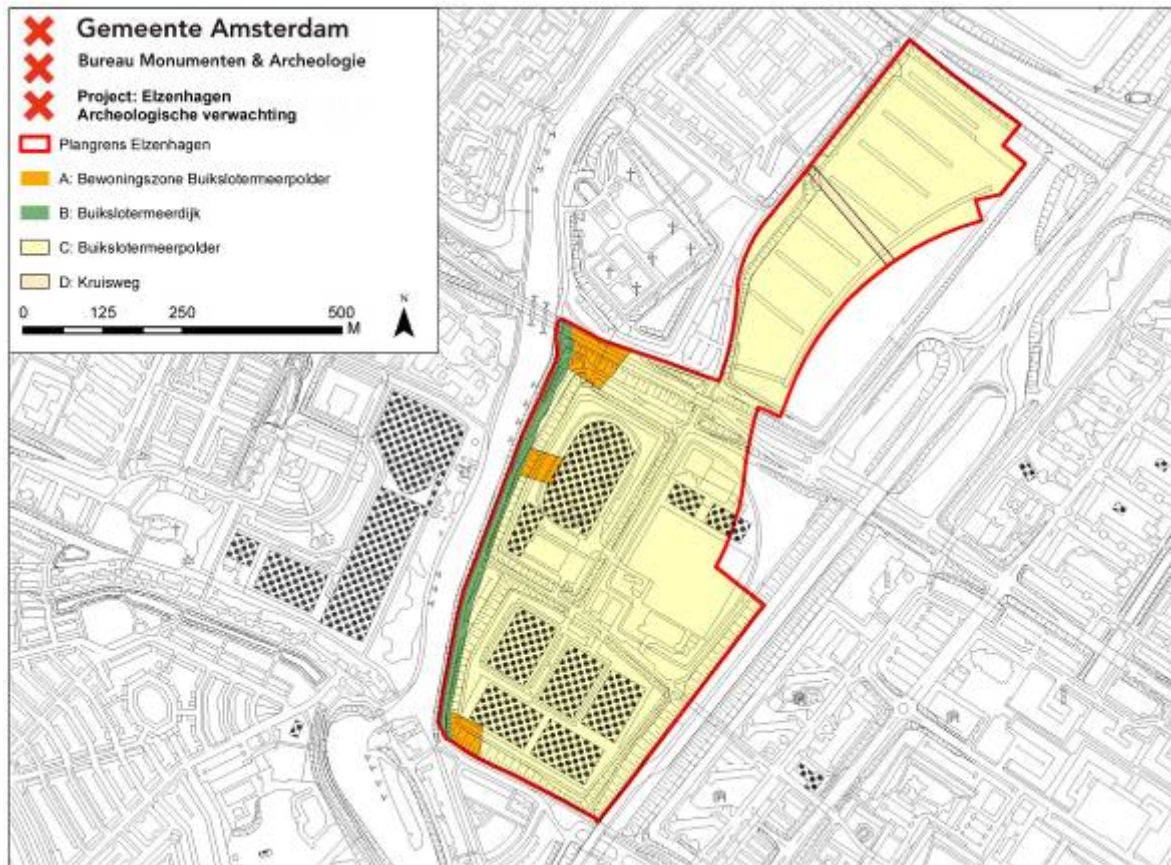
Archeologische verwachting: geen

Dit deel van het plangebied heeft een in principe lage verwachting vanwege de mogelijke aanwezigheid van archeologische sporen die verband houden met scheepsvaart vanaf de 11de eeuw tot aan de droogmaking van het Buikslotermeer in 1624. Dergelijke overblijfselen hebben een wijde verspreiding. In dit geval zijn de mogelijke archeologische resten verstoord door de 20ste-eeuwse bebouwing. De archeologische verwachting is daarom negatief.

D. Kruisweg

Archeologische verwachting: geen

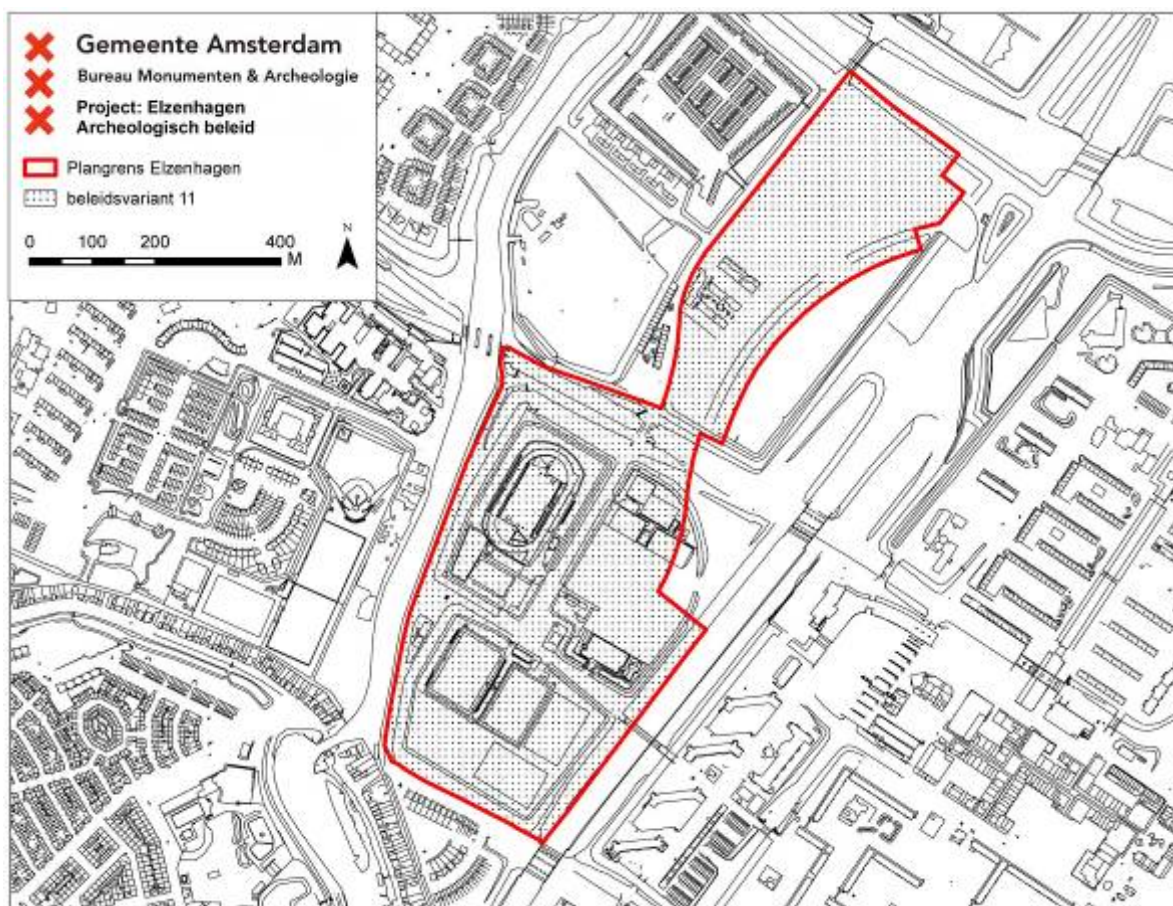
Een van de twee wegen die in de 17de eeuw in de ingepolderde Buikslotermeer werden aangelegd. Hier kunnen sporen worden verwacht van de oorspronkelijke weg en losse vondsten en afval. Hiervoor geldt een lage archeologische verwachting. Deze wordt bijgesteld naar een negatieve verwachting bodemverstoring.

5 Archeologische beleidskaart

De archeologische beleidskaart van het plangebied Elzenhagen is bedoeld als een ruimtelijk schema van de maatregelen die nodig zijn voor de zorg voor het archeologische erfgoed binnen bepaalde zones of locaties in het plangebied. De verwachtingen worden gekoppeld aan de huidige toestand van het terrein en mogelijk opgetreden bodemverstoringen. De clustering van de verwachtingszones resulteert in een beleidskaart met daarop één zone met bijbehorende specifieke beleidsmaatregel (Appendix: Beleidsvarianten, stroomschema).

- **Beleidsvariant 11: verwachtingszones A t/m D**
Vanwege de lage verwachting en waarschijnlijk hoge mate van verstoring, geldt een uitzondering van archeologisch veldonderzoek bij alle bodemingrepen.

Conclusie

Het voorliggende bureauonderzoek naar archeologische waarden is uitgevoerd voor het bestemmingsplangebied Elzenhagen. Aan de hand van de archeologische verwachtingen (p. 15-16) is een beleidskaart (p. 17) opgesteld waarin een beleidsvariant wordt onderscheiden. Voor de deze beleidszone geldt uitzondering van archeologisch veldonderzoek bij alle bodemingrepen.

Voor het gehele plangebied geldt de wettelijke meldingsplicht. Dit houdt in dat ook in geval geen archeologisch vervolgonderzoek is vereist en toch bodemvondsten ouder dan vijftig jaar worden aangetroffen dit aan Bureau Monumenten en Archeologie wordt gemeld zodat in overleg met de opdrachtgever maatregelen getroffen worden tot documentatie en berging van de vondsten.

Bronnen

Digitale bronnen

Archeologisch Informatiesysteem (ARCHIS): <http://www.archis.nl/archisii/html/index.html>

Cultuurhistorische Waardenkaart provincie Noord-Holland: <http://chw.noord-holland.nl>

Stadsarchief Amsterdam (SAA): <http://beeldbank.amsterdam.nl/>

Literatuur

Bakker, M. (red.), *Stadsatlas Amsterdam. Stadskaarten & Straatnamen verklaard*, Amsterdam 1998
BMA, *Ruimte voor Geschiedenis. Beleidsnota Monumenten en Archeologie Amsterdam 2005-2010*, Amsterdam 2005

Gawronski, J., 'Noord/Zuidlijn', *De archeologische kroniek van Holland 2009*, Haarlem 2010, 17-19

Jansen, L., 'De Nieuwe Woonstad Buikslotermeer', *Ons Amsterdam* 16 (1965), 261-267

Lutgert, J., *'De geschiedenis van een oude zeedijk in Amsterdam-Noord'*. Stichting Historisch Centrum Amsterdam-Noord. Amsterdam 1994. 29-30

Provincie Noord-Holland, *Leidraad Landschap en Cultuurhistorie Noord-Holland. Ontwikkelen met Ruimtelijke Kwaliteit*, Haarlem 2010

Schmall, H., 'De Stelling van Amsterdam. Geschiedenis van de vestingwerken', in Heinemeijer, W.F. en Wagenaar, M.F., *Amsterdam in Kaarten. Verandering van de stad in vier eeuwen cartografie*. Ede/Antwerpen 1987, 112-115

Stol, T., *Wassend water, dalend land. Geschiedenis van Nederland en het water*, Utrecht/Antwerpen 1993

Appendix I: beleidsvarianten, stroomschema

Het archeologisch beleid wordt als maatwerk voor een bepaald plangebied in Amsterdam vastgesteld aan de hand van elf varianten, die een afweging bieden op basis van de aard van de verwachting in combinatie met de specifieke (oppervlakte/diepte) bodemingreep.

- 1: Gebieden met bekende archeologische waarden. Aangezien hier met zekerheid archeologische overblijfselen aanwezig zijn, is bij elke bodemingreep ongeachte het oppervlak of de diepte archeologisch onderzoek noodzakelijk.
- 2: Bebouwde gebieden met een hoge archeologische verwachting binnen het historische centrum van Amsterdam (tot en met de Vierde Uitleg: binnen de Singelgracht). Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 50 m² of minder dan 0,5 m onder maaiveld.
- 3: Gebieden met een hoge archeologische verwachting langs nog aanwezige historisch infrastructurele assen / in een historische woonkern buiten het historische centrum van Amsterdam. Deze gebieden zijn onbebouwd of de bebouwing dateert van vóór de 19de eeuw. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 100 m² of minder dan 0,5 m onder maaiveld.
- 4: Bebouwde gebieden met een hoge archeologische verwachting langs nog in het landschap zichtbare historisch infrastructurele assen / in historische woonkern buiten het historische centrum van Amsterdam. De bebouwing dateert uit het einde van de 19de eeuw. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 100 m² of ondieper dan de 19de en 20ste eeuwse ophogingen.
- 5: Bebouwde gebieden met een hoge archeologische verwachting langs voormalige (overbouwde of opgehoogde) historisch infrastructurele assen / in een historische woonkern buiten het historische centrum van Amsterdam. De bebouwing of ophoging dateert uit de 20ste eeuw. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 500 m² of ondieper dan de 20ste eeuwse ophogingen.
- 6: Onbebouwde gebieden met een lage archeologische verwachting in de landelijke periferie van Amsterdam. Hier liggen archeologische vondsten dicht aan het oppervlak, zodat relevante archeologische lagen kunnen zijn opgenomen in de bouwvoor. De bouwvoor heeft gemiddeld een diepte van 0,3 – 0,5 m waaronder een eerste sporenvlak zichtbaar wordt. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 10.000 m² of minder dan 0,5 m onder maaiveld.
- 7: Bebouwde gebieden met een lage archeologische verwachting binnen het historische centrum van Amsterdam (tot en met de Vierde Uitleg: binnen de Singelgracht). De bebouwing dateert uit het einde van de 19de en de 20ste eeuw. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 10.000 m² of ondieper dan de 19de en 20ste eeuwse ophogingen.
- 8: Terreinen met een hoge archeologische verwachting die als vaarweg in gebruik zijn binnen het historische centrum van Amsterdam (tot en met de Vierde Uitleg: binnen de Singelgracht). Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij ingrepen in de waterbodem kleiner dan 500 m².
- 9: Gebieden met een lage archeologische verwachting die als vaarweg in gebruik zijn of waren binnen en buiten het historische centrum van Amsterdam. Uitzondering van archeologisch

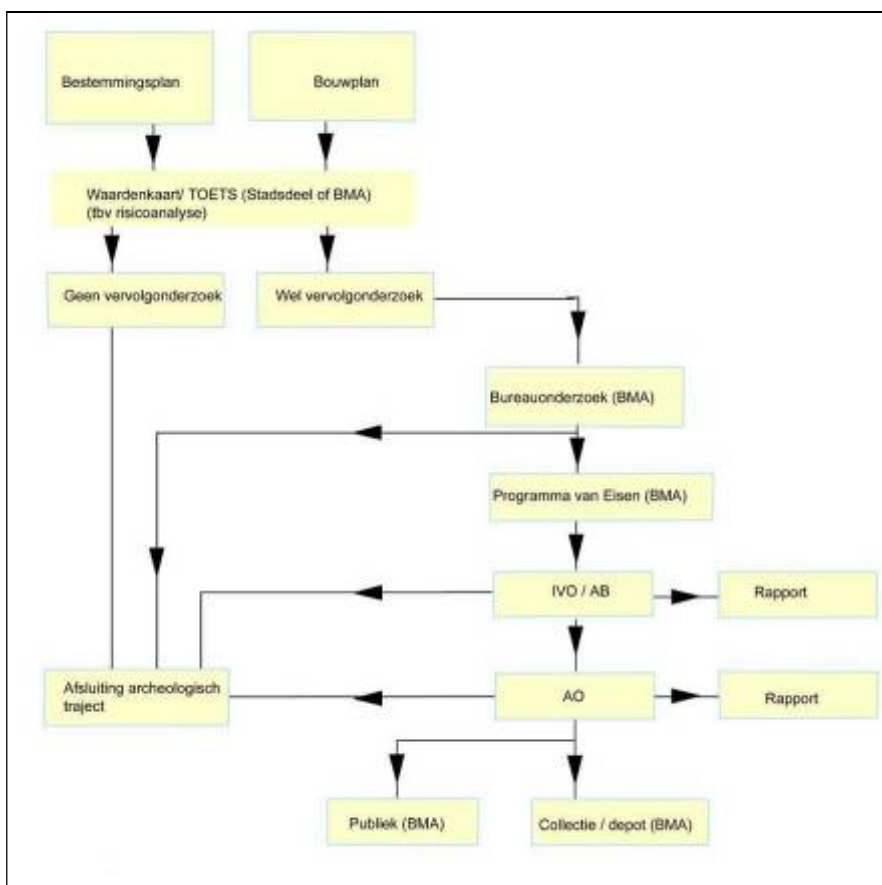
veldonderzoek geldt bij ingrepen in de (voormalige) waterbodembinnen het historisch centrum kleiner dan 2.500 m² en buiten het historisch centrum kleiner dan 10.000 m².

- 10: Gebieden met een lage archeologische verwachting die onder water liggen, of die onder water gelegen hebben en ingepolderd zijn of opgespoten zijn. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij ingrepen kleiner dan 10.000 m² of in de oorspronkelijke waterbodemb of in het oorspronkelijke maaiveld.

- 11: Gebieden zonder archeologische overblijfselen omdat hier al archeologisch onderzoek of grootschalig grondverzet heeft plaatsgevonden voor bijv. zware funderingen, kelders, tunnels e.d. en gebieden in de voormalige landelijke periferie van Amsterdam buiten de Singelgracht met een lage archeologische verwachting die bovendien opgehoogd, onderheid en bebouwd zijn aan het einde van de 19de en in de 20ste eeuw. Hier geldt een vrijstelling van archeologisch onderzoek.

Gebieden waar al archeologisch onderzoek heeft plaatsgevonden zijn wel indirect van belang voor archeologische planning omdat ze aanwijzingen geven voor de eventuele aanwezigheid van archeologische resten in omliggende gebieden.

Voor de beleidsvarianten, 4, 5 en 7 tot en met 10 geldt dat het dieptecriterium op de uiteindelijke beleidskaart nader wordt gespecificeerd.

Stroomschema archeologie BMA

Colofon

Archeologisch Bureauonderzoek 12-111

Voor akkoord controle proces en waardestelling:

BRL SIKB 4000 PROTOCOL 4002

Hoofd afdeling Archeologie BMA
Prof. dr. J.H.G. Gawronski

Datum: 08-11-2012
Redactie: prof. dr. J.H.G. Gawronski
Tekst: drs. J. van den Dijssel
Cartografie: drs. J. van den Dijssel

© Bureau Monumenten & Archeologie, Gemeente Amsterdam, 2012
Postbus 10718, 1001 ES Amsterdam, 020-2514900

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op enigerlei andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van BMA. BMA aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.